

KÓBOR TAMÁS A HÁZASSÁGRÓL

1.

Kóbor Tamás: A szeretetre méltó ember

I.

Mikor a szeretetre méltó ember nincs jelen

Az asszony (még sugárzó arccal):

Nagyszerű ember, remek ember. Igazán, ha ő nem lett volna itt, valamennyien halálra untuk volna magunkat.

A férj (rágyújtott a jour alatt nélkülözött szivarra):

É jó pajtás, nagyon jó pajtás. Úgy viseli magát, mintha nem is tudná, mennyire kiváló ember. És a hivatalban – ő csak látnád a hivatalban – az alárendeltjei rajongnak érte, főlebbvalói pedig... ah, hiszen nincsenek is főlebbvalói. Maga a miniszter is alárendeli magát neki.

Az asszony:

Voltaképpen nem is abban van a kedvessége, amit mond, mint a hangjában, a mivoltában, ahogyan mondja. Rögtön meglátszik rajta, hogy rendkívüli ember, amellet az is megérezni, hogy jó ember. A hangjában szinte sír meg kacag az őszinteség.

A férj:

S látod, a felesége mégis otthagya.

Az asszony:

Igaz is, már meg akartalak kérdezni, miért hagyta el a felesége?

A férj:

Biz én nem tudom. Feri azt mondja, hogy azért, mert nincs maradása nála az asszonynak, mert unalmas és brutális fráter. De hát lehet ezt hinni? Ő és unalmas, ő és brutális! Világos, hogy az igazi okot nem akarja megmondani, azért beszél ilyen abszurdumokat.

Az asszony (rajongva):

Ez az igazi lovag! Magát okolja, hogy az asszonyt fedezze. Nos hát én a magam részéről tisztában vagyok már vele: a felesége egyszerűen szívtelen hárpia.

A férj (nevetve):

Az a szelíd bárány?

Az asszony (mély meggyőződéssel).

Bárány? Ugyan eredj az emberlátásoddal. Ismerem az ilyen sima, alamuszi pofácskákat. Társaságban csöndesek, szerények, mintha kettőt sem tudnának olvasni, otthon aztán bőven kárpótolják magukat a hallgatásért.

A férj:

De, kedvesem, ebben az esetben az ura hagyta volna el őt, nem ő az urát!

Az asszony:

Más ember igen, hanem ő! Olyan kedves, olyan önzetlen idegenekkel szemben, hát csak nem fogja elkergetni a feleségét? Az ilyesmi, bármennyire megérdemelné is az a nő, ellenkezik a természetével.

A férj:

Hiszen én se hiszem, amit mondott. De mégis, mért hagyná el a felesége őt, aki olyan ritka ember és olyan szeretetreméltó!

Az asszony:

Meg mernék rá esküdni, hogy a felesége nem méltó hozzá.

A férj:

Az valószínű.

Az asszony:

Szegény ember! De meg sem látszik rajta a csapás. Pedig szomorítja, az bizonyos. Hanem olyan szeretetreméltó, hogy a maga baját rejtegeti, csakhogy meg ne rontsa a mások kedvét.

A férj:

Tiszteletreméltó képmutatás.

Az asszony:

Nem képmutatás az, csak gyöngédség és büszkeség. Szégyelld magad, a legjobb barátodat is becsméreled.

A férj:

Én! Ugyan; hiszen azt mondtam, hogy tiszteletreméltó.

Az asszony:

De azt is mondtad, hogy képmutatás! Szégyelld magad.

A férj (kissé pattogva):

Hát minek nevezted te az olyan magaviseletet, amely mást mutat, mint ami benne él?

Az asszony:

Minek? Hát... ugyan eredj!

A férj:

De hátha – mit gondolsz? Nem lehetetlen, hogy az olyan ritka szeretetreméltó ember, akit az asszonyok úgy portálnak, valami rossz fát tett a tűzre

Az asszony (méltatlankodva)

Hová gondolsz! Ha ilyen hajlamai volnának, hiszen én sem vagyok éppen a legutolsó! – én is tudnék valamit róla

II.

Mikor szeretetreméltó ember jelen van

Az asszony:

Ugyan menjen. Ilyest nekünk, az ön régi jó barátainak, ne mondjon.

A szeretetreméltó ember:

De komolyan, már olyan komolyan, ahogy én tudok valamit mondani, ez az igazi ok. A feleségem megutált.

A férj:

De tanácsos úr!

A tanácsos úr:

Kívánják talán becsületszavamat? Becsületszavamra mondom.

Az asszony:

Akkor sem hihetem el. Ön a legszeretetre méltóbb ember a világon.

A tanácsos úr (mosolyogva):

Látszik, hogy nem volt soha a feleségem.

Az asszony (elpirul):

Ugyan.

A tanácsos úr:

Bocsánat, elnézi nekem ezt a tréfát ugye? De hogy lássák, mennyire komolyan beszélek s mennyire megbecsülöm a barátságukat, elmondom töviről-hegyire a dolgot. De csak önöknek, kedves barátaim, csak önöknek.

Az asszony:

Hát pletykásnak ismer?

A tanácsos úr:

Be fogom bizonyítani, hogy nem tartom annak.

Az asszony (mohón):

Beszéljen, kérem, beszéljen.

A tanácsos úr:

Mindenekelőtt ki kell ábrándítanom. Ne higgye, hogy valami különös történet, valami érdekfeszítő regényt fog hallani. Az én házasságom egészen közönséges házasság, és az elválásunk még ennél is érdektelenebb. Nem történt semmi, még csak össze sem pöröltünk.

Az asszony:

Ó, milyen kíváncsivá tudja tenni az embert!

A tanácsos úr:

Röviden az történt, hogy megutált. Megengedem, hogy ez önöknek különösnek tetszik, én azonban, aki olyankor is együtt vagyok magammal, amikor otthon vagyok, természetesnek találok. Mert otthon én egészen más ember vagyok. Kiállhatatlan ember, utálatos ember.

Az asszony:

Lehetetlen.

A tanácsos úr (komolyan):

Tessék elhinni, hogy úgy van. Hiszen kisebb mértékben minden ember ugyanebben a bajban leledzik. Önöktől is kértem: idegenekkel szemben nem figyelmesebbek, udvariasabbak-e, mint egymás irányában? Ha önnek, asszonyom, rossz kedve van, a közömbös látogató előtt leplezi, de a férjeura társaságában szabad folyást enged neki. Ezt a jó nevelés hozza magával, meg a bensőség joga. Az idegennek nem tartozik számba venni az ön hangulatait, de a férjétől elvárhatja, hogy ha rosszkedvű, hát rosszkedvű lehessen. Nos, én mindig rosszkedvű vagyok.

Mind a ketten:

Ön?

A tanácsos úr:

Én. Nem amikor társaságban vagyok, ó, akkor nem kell erőltetnem magamat, akkor könnyű a szívem és eleven az eszem. De ha hazajövök, ha a magam négy fala között vagyok, ó, borzasztó betegség az. Nem tudok otthon lenni. Mintha fekete hályog hullna a lelkemre, oly végtelenül elkeseredem. Mintha a világ minden baja rám leselkednék, oly feneketlenül borús vagyok. A vérem fájón lüktet az ereimben, a szó bosszant, a zaj indulatba hoz, egy emberi arc látása pedig halálos gyűlölségre fakaszt.

Az asszony:

Ön tréfál!

A tanácsos úr (reszkető ajakkal):

Nézzem rám, így nem beszél tréfáló ember. Azt hittem, ha megházasodom, kigyógyulok ebből a bajból. Az agglegénytanya ridegségének tulajdonítottam betegségemet. Megismerkedtem feleségemmel. Oly szép, oly tisztalelkű, oly jókedvű teremtes volt. Elbájolt a természetességével, elkábítottam szeretetreméltósággal. Igen, szegény belém szeretett és ujjongva mondtam magamban: ha hazajövök és ez a tündér jön elémbé, erőt vehetnek-e rajtam a fekete rémek? És elvettem és a mézeshetek alatt átkoztam magamat könnyelműségemért. Magamban óhajtottam lenni, minden csöpp vérem egyedüllét után kiáltott. Egy darabig, amíg az idegenség érzete tartott, még türtőztettem magamat, de mind megszokottabb lett a viszonyunk s kedvem mind rosszabb lett. Elhanyagoltam s akkor emiatt ő szomorú lett, én dühbe jöttem. Durván támadtam rá: hát nincs meglegedve velem? mit akar voltaképpen tőlem? Kerestem a

társaságot, mert ott nem éreztem bajomat. Ő szememre vetette, hogy nem szeretem már. Honnan tudja? Hát megcsalom-e? Arra kértem, hogy hagyjon magamra, mert ideges vagyok, ez az egész. Magamra hagyott, de mikor vendég jött s én derültem, teljes jókedvvel elébe mentem s egész este eltréfáltam vele, szememre vetette, hogy az idegességem, úgy látszik, csak az ő társaságát nem tűri meg. Igaza volt, de éppen ez ingerelt föl. Végül pedig, mikor látta, hogy akárkivel szemben tudom adni a szeretetreméltóságot, de otthon olyan vagyok, mint a sárkány, akkor nem hitt a szeretetreméltóságomnak, sem a rosszkedvemnek, egyszerűen megvetett és megutált. Így van az, kedves barátaim és nem máskép.

A férj:

Sajátságos!

Az asszony:

Különös.

A tanácsos úr:

Sajátságos, különös! Sokat gondolkodtam rajta, magam sem értem. Csak sejtem, hogy énbennem a végletekig van kifejlődve két olyan tulajdonság, mely a normális embereknél szerencsés arányban és szinte észrevétlenül lappang. Hiszen mindenki egy nemével a képmutatásnak szeretetreméltóskodik a társaságban és egy nemével a brutalitásnak engedi át magát otthon igazi mivoltának. Kifelé fordítjuk valamennyien az ünnepi, a szebbik formánkat, otthon pedig nem bánjuk, ha lomposak vagyunk is. Én – önök mondják – nagyon, rendkívül szeretetreméltó vagyok, higgyék meg, hogy amikor egy jókedvvel eltöltött est után hazamegyek s a tükörbe nézek, kedvem volna arcul ütni magamat.

Szünet.

Az asszony (elmerengve):

Szegény tanácsos úr!

A férj:

Szegény asszony!

A tanácsos úr:

Bizony, boldogtalanná tettem teljes életére s erről felelnem kell. De ejnye, maguk hogy elkomolyodtak! Ugyan, kedves háziasszonyom, csak nem akarja a lelkemet terhelni azzal, hogy egy estéjét elrontottam? Sohase tudnám magamnak megbocsátani.

(Forrás: Debreczeni Szemle I. évf. 18. szám, 1912. ápr. 28.)

*

Nyugat · / · 1926 · / · 1926. 10. szám · / · A házasság "válsága"

A házasság "válsága"

II. (Kóbor Tamás)

A házasság válságában nem hiszek, noha minden tünet rá vall. Olyan ez, mint a gyomorbajnál a kedély megromlása. Nem a kedély van válságban, hanem a gyomor. Ezt kell meggyógyítani és a kedélyről kitűnik, hogy nincs baja.

Viszont, ha a tünetek alapján mégis válságot tételezünk fel, akkor a válság már réges-régen megvolt. Nem áll, hogy ami most benne való hitünket megingatja, ezelőtt nem volt meg. Megvolt mindig s ha tetszik, ebben az értelemben a házasságot valóban saját tökéletlensége fenyegeti. Fenyegeti több ezer év óta s valószínűleg még több ezer évig.

Tökéletlensége kettős rendeltetésének belső ellentmondásában rejlik. Egyrészt a gyermek ellátása, másrészt a szexuális élet elrendezése. Az előbbinek meg tud felelni, az utóbbinak nem.

Apa, anya teljes harmóniában és kielégülésben egyesülnek a gyermekben. A szerelemben már nem. Ez tragédia, melytől az emberek csak megkerüléssel tudnak szabadulni, megoldás útján alig.

A gyermek és szerelem konfliktusa adva van attól a pillanattól fogva, hogy a szerelem megszűnt a természet parancsa lenni és lett belőle boldogság, vagy öröm forrása, élvezet, megszokott szükséglet, melyet, ha ösztönös vágya megszűnt, az élvezet kedvéért mesterségesen is kiváltanak magukból az emberek. E mesterséges kiváltás leghatékonyabb módja a párnak változtatása.

Ha a természet gyermekei maradtunk volna, a házasság csak a faj számára léteznék. Az emberek szerelmesek, hogy gyermek legyen, ettől fogva nyugodtan élnének szerelem nélkül.

Erre azonban sem a kultúrált, sem a kultúrátlan életben egyetemes adatot nem tudok. A történelmi időkben a szerelem mindenütt önkultusz. Az élet legfőbb gyönyörűsége, melyet szürcsölni akarnak.

A házasság pedig azt mondja: Boldogítsátok egymást. Nem megy. Legalább állandóan nem megy, legalább mindig nem megy.

A párok vulgáris szólás szerint megszokják, megunják egymást. Aminek a valódi értelme, hogy az ösztönös inger felkeltésére a sűrű együttlét következtében mind alkalmatlanabbá válnak.

Ám a tunya férjből virgonc ifjú lesz, ha új, még nem ismert csábítás éri. Az elhanyagolt asszony leromlott önérzete ismét kivirágzik, ha idegen szemben kíváncsún találja magát, noha nem a természet, de már természetévé tenyésztett fiziológiai szükségérzete hajtja a hűtlenségre.

Ma van ez így és ezelőtt nem volt? Nincs az a régi kor, melyben a házasságtörést ne büntették volna. Minden bűntető rendelkezést megelőz a bűn. Tehát volt házasságtörés. Nincs irodalmi korszak, melyben a házasság nélkül való szerelem ne szerepelne. Háborúban mindig zsákmányul ejtették a nőt, még pedig nem családalapítás céljából. Minden időkben őrizték a nőt, még pedig a saját hajlamai ellen.

A többnejűség valahogyan rendet teremtett a férfi szempontjából. Nem kellett házasságot törnie, mert annak megszentelt keretén belül megkapta a folytonos szerelmi élethez szükséges változatosságot. A nőt megtették lelketlennek, hogy az ő emberi problémáját megoldatlanul hagyhassák. Mihelyt a nő is emberszámba megy, a többnejűség tarthatatlan, vagy elismerendő volna a többférjűség is. Nonszensz, mert mind a kettő együtt voltaképpen a szabad szerelmet jelenti, ez viszont szétrombolja a házasságot, mint gyermekellátó intézményt is.

Ahogy a többnejű morál túl tesz a nőről való gondon azzal, hogy a nőnek nincs lelke, azonképpen az egynejűség világa elintézi a nő dolgát egy tudományosan hangoztatott megállapítással, hogy a férfi poligám, a nő pedig monogám természetű. Ezzel tudományosan adva van a kétféle morál, melyet a férfi alapított meg és nem kevesebb tudományossággal az ellenkezőt mondaná, ha a nők csinálták volna az erkölcsi törvényeket. Vesztükre nem ők csinálták és innen van, hogy ősidőktől fogva a férfi a vadász és a nő a préda. Mivel azonban a szerelemhez mindig kettő kellett, ennél fogva a poligámnak elismert férfi sohasem élhetett volna poligám természete szerint, legalább ugyanennyi poligám természetű nő nélkül.

A házasság szerelem szempontjából elejétől fogva csak képlet volt, mely az erkölcsi parancsoknak formailag eleget tesz, lényegileg ellenkezik a lehetőséggel. Lehetőséget mondok, nem természetességet. Az emberi szerelem nem természetes, mert rendeltetésétől független életet él.

A természeti házasság nem ismeri ezt a konfliktust.

A hím farkas gyönyörű monogámiában él a nőtény farkassal, míg a kölykök nagykorúvá nem válnak. A gyermek ellátásával kimerült a házasság feladata és felbomlik. Közben a szerelmüket is kielégíti a gyermek-tartás, új párosodási inger nincs. Ennek utána pedig megint kezdődik az új szelekció, melynek eredménye elvégre lehet, hogy a régiek ismét egymást választják, de mindközönségesen a régi család konzumálva van és mind a ketten új család alapítására képesek és szabadok.

Az embernél az lehetetlen. Az ember-gyermek önállóvá nevelése oly soká tart, hogy közben elmúlik a szülők ifjúsága. A gyermek szempontjából tehát a pároknak együtt kell maradniok, és az újabb gyermek már ennek a kénytelenségnek a következménye, nem pedig szabad választásnak. És tessék most elgondolni: egy 25 éves férj boldog a 20 éves feleségével. Teljesen egymásnak valók, még Kőrösi József izogén táblázata szerint is, mely statisztikai adatok alapján összeállítja, hogy milyen korú férfi és nő közötti házasság a legtermékenyebb. De húsz év múlva, mikor az első gyermek régebben önálló lett, a férfi 45 éves, virágzása teljességében, a nő pedig negyven, elvirágzása küszöbén túl. Sem a természetnek járó termékenység, sem az emberben kifejlesztett öncélú szerelmi hajlamnak ez állapot már nem szolgál és ilyenkor beszélnek veszedelmes korról, mintha ezt a fejlődés hozná létre: a férfiben a csapodárságot keltené, a nőben a vénülés tudatával járó tragikus meghasonlást. Holott nem egyéb, mint állandó folyamatnak elvégre elháríthatatlan kipattanása.

Nem szeretnék félreértetni. Nem ellenvetés, hogy vannak ebben a korban is zavartalan, tiszta házasságok. Ne tessék elfelejteni kiindulásomat: nem ismerem el, hogy van válság a házasság intézményében, de amikor a válságról szólok, természetesen azokat az adatokat kell nézmem, amelyek alapján a kérdést felvetették, és azokat világítani meg. Nem szól ellenem, hogy van nem tiszta, nem nyugodt házasság is oly sok, hogy az intézmény megrendülésére kell gondolni. Mégis sokkal több az olyan, ahol nem kell rágondolni. Az a nagyfokú érzékiség és szerelemnek túlzott kultusza inkább a műveltebb rétegekre áll, ezek pedig a kisebbség. Féltreépések, kikapósság az alsóbb rétegekben is sűrűn van, de elintézik többnyire lelki rázkódás nélkül, simán és több-kevesebb trivialitással, anélkül, hogy akár az egész házasságok is válságba kerülnének.

De így is, úgy is világos, hogy ami a házasság válságának kérdését ma felvetteti, az nem a gyermekhez való szülei helyzet, hanem az egymáshoz való erotikus viszony. Erről iparkodtam kimutatni, hogy a házasság a múltban sem bizonyult tökéletesebbnek, mint a jelenben. Ami a jelenben élesebben emeli ki a mindig megvolt fogyatékoságot, a mai kor válságára tartozik, nem a házasságra. A háború után is megmaradt a kalandorság, a nőnek a gyakorlati életben magára utaltsága, amit éppoly tragikus önámítással a feminizmus diadalának mondanak, mint a trianoni Magyarország széttépettségét kivívott nemzeti függetlenségnek. Az iszonyú gazdasági helyzet, mely annyira nehézzé teszi a családalapítást, hogy a házasságra paradox könnyelműséggel határozzák magukat a fiatalok, mert nincs elég alapjuk ahhoz, hogy ezt valaha meggondoltan is tehetnék. S viszont könnyelmű válások, ahol háttérbe szorul a gyermek és dominál az erotikum, melynél az új házasság megint csak nem fog bevalni.

Ha azok a gazdasági és politikai válságok elintéződnek, magától megszűnik az is, amit ma a házasság válságának nézünk. S marad az eredendő válság, melyben a házasság ezentúl is győzelmesen zsarnokoskodik az erotikum megoldatlan problémája fölött, mindaddig, míg a

gyermekellátás hivatásának jobban tud megfelelni, mint valamely új alakulat, mely az erotikumnak is jobban szolgál.